

TERMEN ΧΑΡΙΣ OCH ÖVERSÄTTNINGSPROBLEM

(In Swedish)

Jag skulle vilja försöka analysera några av betydelseerna hos ett mycket viktigt nytestamentligt ord. Detta är det ord som vi vanligtvis översätter till svenska med ordet “Nåd”.

Denna term, som på grekiska heter χάρις, förekommer 151 x i NT. Den har många olika betydelser, men jag kommer att nöja mig med att ta upp till behandling endast fyra sådana. Dessa exemplifierar inte bara översättarens svårigheter, utan också det nytestamentliga budskapets rika variation.

Normalt uppfattar vi termen “Nåd” om Guds barmhärtiga kärlek till människor som inte förtjänar den. Det är alltså fråga om Guds oförtjända nåd, gunst, ynnest, varmed Gud förlåter syndaren, lyfter upp honom eller henne ut ur dynen och gör honom /henne till ny människa, ett Guds barn. Allt detta är riktigt.

Men ordets ursprungliga betydelse var inte i första hand “oförtjänt nåd”. Ordets tidigaste betydelser var: “skönhet”, “charm”, “ljuvlighet”, “behag”, “elegans”, “favör”, osv. M.a.o. är χάρις något som gör att man blir “behagad”, “lycklig”, “glad” och “tacksam”. Av den anledningen härleds alla de grekiska ord som betyder “charm”, “ljuvlighet”, “glädje”, “tacksamhet”, “hälsning”, etc. ur samma stam som ordet χάρις. Alla dessa ord är relaterade till varandra. Det är således uppenbart att denna etymologiska och kontextuella anknytning går förlorad i vilken översättning/språk som helst.

Den vanliga kristna betydelsen “Nåd” blev en av ordets betydelser när χάρις användes i LXX för att översätta den Heb.

ordet *Chen* = 'nåd', 'barmhärtighet'. Denna betydelse har nu blivit till en sådan utsträckning den karakteristiska innebörden i NT, att vi ofta är benägna att glömma bort ordets andra—och äldre—betydelser. Det finns, dock, vissa ställen i NT som påminner oss om dessa anknytningar. Här vill jag ta upp några av dessa ställen. Men först vill jag genom några citat illustrera den—skall jag säga?—klassiska betydelsen av ordet, dvs. "Nåd".

1. Oförtjänt Gunst

Den första texten är Rom 5:20. Här tangerar Paulus frågan om Adams fall och dess ödesdigra konsekvenser. Alla människor är på väg till fördärvet, när plötsligt något händer, något som har överväldigande dimensioner. Vi läser:

Där synden blev större, där överflöde nåden mycket mer.

Denna prosaiska översättning är visserligen en svag avbild av originalet, men den får duga.

I 2 Kor 8:9 påminner Paulus Korinthierna om vad deras frälsning kostat Kristus:

Ni känner vår Herres Jesu Kristi nåd, hur han, som var rik, blev fattig för er skull, så att genom hans fattigdom, ni skulle bli rika".

Och i den tredje texten—Ef 2—diskuterar författaren hedningarnas förflutna, hopplösa situation utan Kristus. De var under syndens makt, slavar under de onda makternas herravälde, de hade inga utsikter till liv att se fram emot. Men! —här kommer det stora "men", ett "men" som förändrar hela deras situation. Vi läser i 2:4ff.:

Men Gud, som är rik på barmhärtighet ...har gjort oss levande i Kristus... Av
nåd är ni frälsta"

och vs. 7:

För att i de kommande tidsåldrarna bevisa sin nåds översvinnliga rikedom...
och återigen:

Ty av nåd är ni frälsta genom tro...

I dessa tre texter används χάρις i betydelsen “nåd”, “oförtjänt
gunst”.

2. Tacksamhet

En annan betydelse är “tacksamhet”. Tacksamhet är något som
Guds nåd framkallar i den kristnes själ. Om du har erfarit Guds
nåd i ditt liv, syndernas förlåtelse och Guds kärlek och
upprättelse, då kan du inte låta bli att vara djupt tacksam. Denna
tacksamhet kommer att ta uttryck i olika former, men först och
främst i “tacksägelse”. Lyssna till Paulus (Rom 6:17):

Men Gud vare tack för att den tiden är förbi, då ni var syndens tjänare...

Återigen 2 Kor 9:14f.:

Tack vare Gud för hans oerhörda gåva.

I båda fallen står uttrycket “vare tack” för det grekiska ordet
χάρις. Den kristne som tagit emot Guds χάρις i betydelsen
“oförtjänt nåd” nu ger tillbaka till Gud denna χάρις i betydelsen
“tacksamhet”! På detta sätt förvandlas Guds nåd i den kristnes liv
till tacksamhet.

Den tredje betydelsen som jag tänker ta upp är:

3. Hälsning

Det finns några ställen där $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ används som den kristna hälsningen. Det grekiska ordet för "hälsa" är imperativen och ibland infinitiven av verbet $\chi\acute{\alpha}\iota\omicron\epsilon\iota\nu$ = "jag är glad". Från denna stam härleds $\chi\alpha\rho\acute{\alpha}$ = "glädje". M.a.o. den grekiska hälsningen innebär en önskan om att den som hälsas skall vara glad, att hans/hennes omständigheter är sådana att man kan vara glad. Denna hälsningsform förekommer ett fåtal gånger i NT, t.ex. Jak 1:1. Den vanligaste hälsningsformen i NT är dock $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ tillsammans med det Heb. *shalom* = 'frid'. Alltså: Nåd och frid vare med er. Så djup var de tidiga kristnas upplevelse av Guds nåd att de leddes till att använda $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ som sin hälsningsform. Det måste ha varit en ljuvlig hälsning!

Slutligen, finns det några texter som innehåller den typiskt grekiska betydelsen "skönhet", "charm", "ljuvlighet".

4. Skönhet, Ljuvlighet

I Lk 2:52 läser vi om att:

Jesus växte till i ålder och vishet och nåd inför Gud och människor

Det är inte möjligt att här översätta $\chi\acute{\alpha}\rho\iota\varsigma$ med "nåd" som SKB har gjort. Ty, vad är då innebörden att "Jesus växte till i nåd ...inför människor"? Betydelsen måste vara "behag". M.a.o. människorna tyckte om Jesus, de uppstakade och respekterade honom.

I Lk 4:22 förkunnar Jesus i Nazarets synagoga. I SKB läser vi:

De gånv honom alla sitt vittnesbörd och förundrade sig över de nådens ord som utgick ur hans mun

“Nådens ord”! Här är det inte fråga om Guds nåd, utan om graciösa, ljuvliga, behagliga ord som Jesus talade. Konstruktionen “nådens ord” är ett semitiskt influerat uttryck där det abstrakta ordet “nådens” fungerar som ett attributivt adjektiv till ordet *ord*. Uttrycket betyder “bahagliga ord”.

“Ingen människa har talat som han talar”

hade de ju sagt vid ett annat tillfälle.

I Kol 3:16 uppmanar Paulus de troende:

Lär och vägled varandra, med psalmer, hymner och andlig sång i kraft av nåden, och sjung Guds lov i era hjärtan (Bibeln 2000).

Uttrycket “i kraft av nåd” (SKB “med tacksägelse”, innehåller ordet *χάρις*. Jag anser att man mer exakt kunde översätta “och sjung behagligt”. Exakt samma grekiska uttryck förekommer i 4:6. Denna gång har SKB översatt korrekt,

Låt ert tal vara alltid **behagligt**, krydat med salt.

medan Bibeln 2000, mindre tillfredställande, har också gjort ett försök att närma betydelsen in grundtexten, genom att översätta

Lägg alltid era ord **väl** och ge dem sälta.

Den parallella texten i Ef 4:29 är

Låt inte något rutet tal komma ut ur er mun, utan bara om något är gott, till uppbyggelse när det behövs, för att det skall ge *χάρις* (välbehag, ljuvlighet) till de som hör det.

Vad Paulus menar är:

Tala på ett sådant sätt att de som lyssnar till er skall finna era ord välbehagliga, ljuvliga, välsignande.

För att sammanfatta: Guds nåd ligger till grund för alla dessa ting: vår frälsning, vår tacksamhet, vår glädje, vår hälsning till varandra, och vår sköna, behagliga vandel i Herren! Alla dessa ting är sammanhållna av ordet $\chi\acute{o}\rho\iota\varsigma$.

Det finns inte något språk i världen som har ett ord som exakt motsvarar det grekiska ordets varierande betydelser. Översättaren måste använda olika ord. Men detta samtidigt innebär att associationerna, anknytningarna mellan de olika tankarna går lätt förlorade. Ingen översättning — oavsett hur bra den är — kan ersätta grundtexten.

See my more technical discussion of this problem in the forthcoming Book, *New Testament Language and Exegesis. A Diachronic Approach*, ch. 1. Morphology, pp. 31-32 and 50-57.